Karina Dmyterko
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koszalinie
https://doi.org/10.29316/9788368103205_11

BEZPIECZEŃSTWO LUDNOŚCI CYWILNEJ W POLSCE W KONTEKŚCIE BRAKU MIEJSC SCHRONIENIA PRZED ATAKIEM ZBROJNYM

SECURITY OF THE CIVILIAN POPULATION IN POLAND IN THE CONTEXT OF THE LACK OF PLACES OF REFUGE AGAINST ARMED ATTACK

Streszczenie

Celem rozdziału jest analiza stopnia przygotowania Polski do ochrony ludności cywilnej na wypadek ataku zbrojnego, ze szczególnym uwzględnieniem dostępności miejsc schronienia oraz przewidywanych reakcji społecznych w sytuacji nagłego zagrożenia. W części wprowadzającej opisano podstawy prawne i obowiązki państwa oraz samorządów w zakresie ochrony cywilnej. Kolejna część została poświęcona szczegółowej analizie infrastruktury ochronnej w Polsce, opartej na raportach Najwyższej Izby Kontroli i Państwowej Straży Pożarnej, wskazując na niedobory w liczbie i stanie technicznym schronów. Przykład miasta Kołobrzeg zilustrował, jak niedostateczna infrastruktura może wpływać na realne szanse mieszkańców na przetrwanie. Następnie

Summary

The aim of the chapter is to analyze the degree of Polish preparation to protect civilians in the event of an armed attack, with particular emphasis on the availability of places of refuge and anticipated social reactions in the event of a sudden threat. The introductory part describes the legal basis and obligations of the state and local governments in the field of civil protection. The next part is devoted to a detailed analysis of the protective infrastructure in Poland, based on the reports of the Supreme Audit Office and the State Fire Service, pointing to shortages in the number and technical condition of shelters. The example of the city of Kołobrzeg illustrated how insufficient infrastructure can affect the real chances of survival of residents. It then presents the psychological aspects of how

przedstawiono psychologiczne aspekty reagowania ludzi na ekstremalne zagrożenia, w tym panikę, psychozę i altruizm, analizując zarówno historyczne, jak i współczesne przykłady z Polski i Ukrainy. Ważną częścią rozdziału była także rola percepcji i świadomości sytuacyjnej w podejmowaniu decyzji w warunkach skrajnego stresu. Badania ankietowe przeprowadzone wśród mieszkańców Kołobrzegu ujawniły niski poziom wiedzy o lokalnych miejscach schronienia oraz sygnałach alarmowych. Główna hipoteza zakładała, że niedobór infrastruktury ochronnej oraz brak wystarczającej edukacji społecznej mogą skutkować chaosem i paniką podczas realnego zagrożenia. Wyniki badań oraz analizy pozwoliły wysunąć wniosek, że Polska nie jest odpowiednio przygotowana do ochrony cywilnej w czasie wojny, a poprawę bezpieczeństwa należy oprzeć zarówno na rozwoju infrastruktury schronowej, jak i edukacji społeczeństwa w zakresie reagowania na sytuacje kryzysowe. W pracy wykorzystano metody analizy dokumentów i aktów prawnych, badanie ankietowe oraz studia przypadków i relacje świadków jako metody teoretyczne i badawcze.

Słowa klucze: bezpieczeństwo, panika, percepcja, kryzys, ochrona cywilna, społeczeństwo

people respond to extreme threats, including panic, psychosis, and altruism, analyzing both historical and contemporary examples from Poland and Ukraine. An important part of the chapter was also the role of perception and situational awareness in decision-making under conditions of extreme stress. Surveys conducted among the residents of Kołobrzeg revealed a low level of knowledge about local places of refuge and alarm signals. The main hypothesis was that the lack of protective infrastructure and the lack of sufficient public education could result in chaos and panic during a real threat. The results of the research and analyses led to the conclusion that Poland is not adequately prepared for civil protection during wartime, and the improvement of security should be based on both the development of shelter infrastructure and the education of the public in responding to crisis situations. The paper uses methods of analysis of documents and legal acts, a survey as well as case studies and witness accounts as theoretical and research methods.

Keywords: security, panic, perception, crisis, civil protection, society

Wstęp

Bezpieczeństwo wewnętrzne to stan porządku państwa, polegający na ochronie jego obywateli przed zagrożeniami, mogącymi powstać w tym państwie. Ochrona ta jest wielowymiarowa i obejmuje takie dziedziny życia społecznego jak porządek publiczny i ochrona prawna, ochrona przed szeroko rozumianym terroryzmem, ochrona infrastruktury krytycznej, ochrona granic i kontrolowanie ruchu granicznego, zarządzanie kryzysowe[1]. W zależności

[1] Definicja własna.

od skali zagrożeń w danej dziedzinie, działania państwa intensyfikują się w zakresie danego problemu i jego rozwiązania, na podstawie Ustawy z dnia 5 grudnia 2024 r. o ochronie ludności i obronie cywilnej, w której czytamy: „Art. 2. 1. Ochrona ludności to system składający się z organów administracji publicznej wykonujących zadania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa ludności przez ochronę życia i zdrowia ludzi, mienia, w tym zwierząt, infrastruktury niezbędnej do zaspokojenia potrzeb bytowych, dóbr kultury i środowiska w sytuacji zagrożenia, zwanych dalej „organami ochrony ludności", podmiotów wykonujących te zadania, zwanych dalej „podmiotami ochrony ludności", oraz zasobów ochrony ludności." Wg autorki oznacza to, że wszyscy ludzie znajdujący się w danej chwili w strefie zagrożenia będą ochronieni, a ich potrzeby bytowe na czas zagrożenia będą zaspokojone.

W Art. 4 tej ustawy między innymi czytamy, że organy administracji publicznej są prawidłowo przygotowane do realizacji zadań ochrony ludności i obrony cywilnej, a także ludność jest odpowiednio przygotowana do właściwego reagowania w przypadku wystąpienia zagrożenia, przez posiadanie informacji o potencjalnych i aktualnych zagrożeniach mających wpływ na bezpieczeństwo, edukację w zakresie ochrony ludności i obrony cywilnej, instrukcje ewakuacji, instrukcję przestrzegania bezpieczeństwa oraz zachowania się w sytuacjach zagrożenia, planowaniu i przygotowaniu warunków do ewakuacji ludności, a także miejsc doraźnego schronienia oraz budowli ochronnych. Tym samym ochrona ludności staje się podstawowym obowiązkiem państwa, a priorytetem jest ochrona życia i zdrowia ludzi znajdujących się w strefie wszelkiego zagrożenia przez całodobowy i kompleksowy system ochrony ludności i obrony cywilnej na terenie naszego kraju.

Zawarte w ustawie rozwiązania na rzecz bezpieczeństwa nie mogą wpływać na swobody i prawa obywatelskie, a każdy człowiek powinien mieć zapewniony jednakowy poziom ochrony w czasie pokoju, jak i wojny. System ochrony ludności opiera się na już działających strukturach z wykorzystaniem istniejących zasobów, takich jak potencjał Państwowej Straży Pożarnej, Ochotniczych Straży Pożarnych, struktur zarządzania kryzysowego, systemu powiadamiania ratunkowego, Państwowego Ratownictwa Medycznego oraz organizacji pozarządowych. Nowa ustawa wzmacnia kompetencje samorządów i nakłada nań odpowiedzialność za sprawne działanie systemu bezpieczeństwa przez odpowiedzialność za wykrywanie zagrożeń, ostrzeganie mieszkańców,

organizowanie schronienia i zapewnienie środków ochrony, przygotowanie obrony cywilnej na wypadek wojny lub innych kryzysów[2].

Autorka rozdziału zadała sobie pytanie, czy dzięki temu Polacy są bezpieczniejsi, a Państwo rzeczywiście może skutecznie chronić ludność w razie kryzysu? Próbuje także przewidzieć zachowanie ludzi, w sytuacji nagłego zagrożenia życia i zdrowia w wyniku napaści zbrojnej.

Obiekty ochronne w Polsce

W dniu 13 marca 2024 r. o 7:00 Najwyższa Izba Kontroli (NIK), opublikowała artykuł podsumowujący kontrolę pod kątem zapewnienia przez Państwo obywatelom miejsc schronienia w budowlach ochronnych na wypadek wystąpienia zagrożenia pod tytułem: „W schronie się nie schronisz”[3]. Postawiono jedno główne pytanie definiujące cel kontroli: „Czy kontrolowane jednostki stworzyły właściwe warunki do rozwoju budownictwa ochronnego i zapewniły mieszkańcom wystarczającą liczbę odpowiednich i bezpiecznych miejsc schronienia i ukrycia w razie wystąpienia zagrożenia?”.

W ocenie ogólnej czytamy, że NIK negatywnie oceniła projekt Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji dotyczący obrony cywilnej i budownictwa ochronnego z powodu braku aktów prawnych regulujących obszar obrony cywilnej i budownictwa ochronnego, co było przyczyną dalszych braków podstaw prawnych dla samorządów do finansowania budowy, modernizacji i utrzymania infrastruktur budowli ochronnych. Kontrolowane jednostki nie wykazały poniesionych kosztów związanych z budową, modernizacją czy utrzymaniem budowli ochronnych, co spowodowało degradację już istniejących budynków lub całkowite ich zburzenie.

Powszechnie nie stosowano się także do wytycznych z 4 grudnia 2018 r. w sprawie zasad postępowania z zasobami budownictwa ochronnego, co należało do Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej, wojewodów, starostów, wójtów lub burmistrzów, prezydentów miast, Szefa Obrony Cywilnej Kraju oraz szefów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin. Z tego

[2] Ustawa o ochronie ludności i obronie cywilnej z dnia 05.12.2024 r. (Dz. U. z 2024 r. poz. 1907).

[3] *W schronie się nie schronisz,* Raport Najwyższej Izby Kontroli z 13 marca 2024, https://www.nik.gov.pl/najnowsze-informacje-o-wynikach-kontroli/budowle-ochronne-miejsca-ukrycia.html, [dostęp: 25.04.2025].

powodu negatywnie oceniono istniejące warunki bytowania w miejscach schronienia przeznaczonych na czas zagrożenia, ze względu na brak wystarczającej ilości miejsc schronienia w budowlach ochronnych.

Należy jednak zaznaczyć, iż najnowsza Ustawa o ochronie ludności i obronie cywilnej, która weszła w życie 1 stycznia 2025 r., daje podstawy prawne do budowania nowych obiektów, w tym schronów, utrzymania oraz modernizacji istniejących obiektów ochrony ludności na czas zagrożenia, jednak nie zobowiązuje do organizacji schronów i miejsc schronienia dla całej populacji. W art. 90 ustawy czytamy, że organy samorządowe planują niezbędną ilość miejsc schronienia z uwzględnieniem liczby ludności i rodzaju zagrożenia, jednak pojemność budowli ochronnych to:

- w granicach administracyjnych miast dla co najmniej 50% ludności, w tym w budowlach ochronnych dla co najmniej 25 %,
- poza granicami administracyjnymi miast we wszystkich obiektach zbiorowej ochrony dla co najmniej 25 %, w tym w budowlach ochronnych dla co najmniej 15 %.

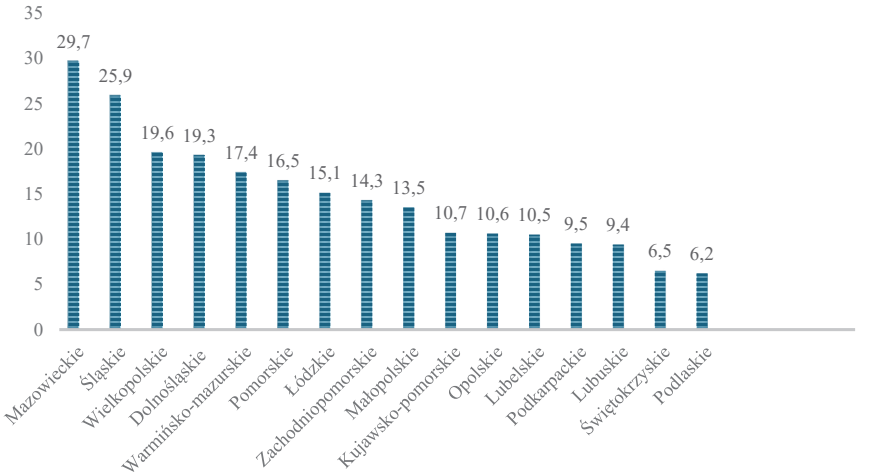
Art. 83. 1 definiuje czym są obiekty zbiorowej ochrony. Obiekt budowlany lub jego wyznaczona część może spełniać swoją rolę ochronną, po ocenie przez właściwy organ ochrony ludności, po uzgodnieniu porozumienia z zarządcą budynku. Taki budynek musi zostać skategoryzowany jako schron, miejsce ukrycia lub miejsce doraźnego ukrycia po zatwierdzeniu kategorii odporności budynku.

- Schronem (S) nazywamy obiekt lub jego część, który charakteryzuje się zamkniętą i hermetyczną konstrukcją budowlaną i jest wyposażony w urządzenia filtrowentylacyjne lub pochłaniacze regeneracyjne, zapewniające powietrze.
- Miejsce ukrycia (U) jest budowlą bez konstrukcji hermetycznej, służącą ochronie ludności, zasobów materiałowych, dóbr materialnych przed rażeniem i mogą to być garaże podziemne, stacje metra czy piwnice.
- Miejsca doraźnego schronienia (MDS) to obiekty budowlane, które tylko czasowo mają zapewnić bezpieczeństwo ludzi i tworzyć zabezpieczenie przed ekstremalnymi zjawiskami pogodowymi. Są to najczęściej piwnice, kościoły, szkoły czy garaże podziemne.

W 2022 r. wiceminister spraw wewnętrznych i administracji, wydał ustnie zamiast pisemnie polecenie przeprowadzenia w Polsce inwentaryzacji

budowli ochronnych skierowane do Państwowej Straży Pożarnej (PSP). W 2023 r. PSP na podstawie wytycznych szefa Obrony Cywilnej Kraju z 4 grudnia 2018 r. w sprawie zasad postępowania z zasobami budownictwa ochronnego, złożyła raport dotyczący budowli ochronnych. W terminie od października 2022 r. do lutego 2023 r., PSP jako służba przeznaczona do działań kryzysowych w ramach działań prewencyjnych zinwentaryzowała obiekty na terenie całego kraju w ramach tzw. rozpoznania operacyjnego. Skupiono się przede wszystkim na miejscach doraźnego schronienia (MDS), które mają chronić ludność w sytuacji ekstremalnych zjawisk przyrodniczych, ale inwentaryzacji podlegały także miejsca ukrycia (U) oraz schrony cywilne (S), zgodnie z definicją ujętą w konwencji genewskiej.

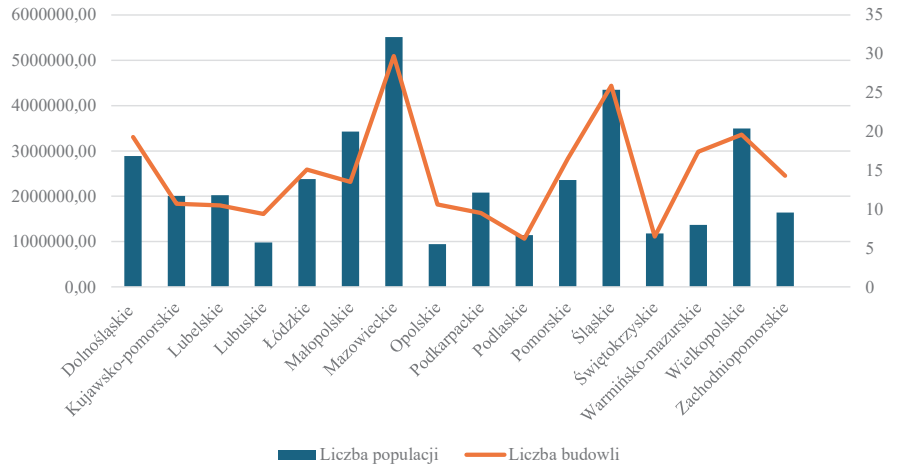
PSP zbadała pod względem technicznym i zewidencjonowała 234735 obiektów budowlanych na terenie kraju. W województwie mazowieckim odnotowano największą ilość obiektów: 29,7 tys., a następnie w województwie śląskim: 25,9 tys. Najmniejsza liczba budowli ochronnych przypadła na województwo podlaskie i było to 6,2 tys. Łączna powierzchnia budowli ochronnych, mogących służyć do doraźnej ochrony wyniosła 74 mln m².

Rysunek 1. Liczba zinwentaryzowanych obiektów ochronnych w Polsce 2023 wg województw, na podstawie danych Raportu Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej dotyczącego budowli ochronnych. Wartości wyrażone w tysiącach

Źródło: Raport dotyczący budowli ochronnych 2023, Komenda Główna Straży Pożarnej.

Wg Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), liczba ludności w Polsce w roku 2023 wynosiła 37mln. 637 tys. osób, a gęstość zaludnienia wynosi 120 osób na 1 km2[4]. Najwięcej dostępnych w Polsce schronień jest Miejsc Doraźnego Ukrycia (MDS), jest to 224 113. Te obiekty pomieszczą 49 mln osób, co przekracza liczbę ludności o 30%. Najwięcej tego typu miejsc znajduje się w piwnicach budynków żelbetonowych i jest to 87 tys. Piwnice budynków z wielkiej płyty stanowią doraźne schronienie dla 67 tys. osób[5]. Jednak MDS to jedynie doraźne, tymczasowe rozwiązanie, głównie w sytuacji katastrofy naturalnej.

Rysunek 2. Liczba ludności w Polsce 2023 r. wg województw

Źródło: opracowanie na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w porównaniu do liczby budowli ochronnych.

Bezpieczeństwo w czasie kryzysu i wojny

W związku z niedostateczną ilością schronów i miejsc ukrycia dla całej populacji naszego kraju, należy przyjąć ryzyko, że zapewnienie bezpieczeństwa pozostanie we własnym zakresie. W Poradniku na czas kryzysu i wojny czytamy, jak odróżnić kryzys od wojny. Wg autora/autorów „kryzys to zdarzenie nagłe, które zagraża życiu, zdrowiu, mieniu lub środowisku człowieka.

[4] Główny Urząd Statystyczny *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2023 r.* Warszawa 2023

[5] *Raport dotyczący budowli ochronnych 2023,* Komenda Główna Straży Pożarnej, Warszawa 2023.

Przeciwstawienie się mu wymaga sił i środków przekraczających standardowe możliwości i oznacza zmaganie się, walkę, w której konieczne jest działanie pod presją czasu. To punkt zwrotny do zmiany na lepsze lub gorsze". Natomiast „Wojna to zorganizowany konflikt zbrojny między państwami, narodami lub grupami etnicznymi, religijnymi i społecznymi. Brak jest jednak jednoznacznej, powszechnie uznanej definicji wojny. Współczesne definicje nie uznają jej za zjawisko czysto militarne, lecz łączące obszary polityki wewnętrznej i zagranicznej, gospodarki, działań militarnych oraz informacyjnych". Postępowanie w obu przypadkach jest podobne. Między innymi należy wyznaczyć bezpieczne miejsce w domu, w miejscu pracy lub w budynku, w którym przebywamy. Miejsce to powinno być z dostępem do świeżego powietrza, najlepiej bez okien. W poradniku nie ma informacji o schronach i miejscach ukrycia, mimo że poradnik traktuje o zachowaniu podczas wybuchu czy strzelaniny. W poradniku znajdują się informacje na temat sygnałów dźwiękowych oznaczających alarm oraz jego odwołanie[6].

Umiejętność prawidłowego rozpoznania sygnałów jest kluczowa w ocenie zagrożenia, co przekłada się na odporność społeczną w sytuacji kryzysowej lub wojny. Pozwala na zminimalizowanie paniki oraz szybkie podjęcie działań prewencyjnych. Społeczeństwo, które potrafi rozpoznać sygnały alarmowe i prawidłowo podjąć działania prewencyjne ma większe szanse na przetrwanie. Prawidłowo przebiegająca komunikacja między obywatelami a rządem zmniejsza poziom chaosu oraz ryzyko propagandy informacyjnej wroga. Ludność szybko się zaadoptuje do nowych warunków przez zrozumiałe komunikaty, które wszędzie oznaczają to samo, przez co zwiększy się odporność społeczna. Prawidłowe rozumienie sygnałów przez jak największą liczbę osób umożliwia wczesne ostrzeganie i szybkie korzystanie z infrastruktury bezpieczeństwa, co odgrywa kluczową rolę w ograniczaniu strat w ludziach.

Miasto Kołobrzeg jako przykład braku ochrony cywilnej

Autorka rozdziału za pośrednictwem mediów społecznościowych zadała mieszkańcom miasta Kołobrzeg, w którym mieszka, trzy poniższe pytania:

[6] *Bądź gotowy! Poradnik na czas wojny i kryzysu* 2022, Rządowe Centrum Bezpieczeństwa, https://www.gov.pl/web/rcb/badz-gotowy--poradnik-na-czas-kryzysu-i-wojny, [dostęp: 27.04.2025].

1. Czy znasz miejsce schronienia w okolicy Twojego domu, w razie zagrożenia atakiem zbrojnym?
2. Czy znasz adresy schronów w Kołobrzegu?
3. Czy potrafisz rozpoznać dźwiękowe sygnały alarmowe?

42 użytkowników portalu społecznościowego i mieszkańców Kołobrzegu, przystąpiło do ankiety dobrowolnie udzielając odpowiedzi: tak lub nie. Na pytanie pierwsze: „czy znasz miejsce schronienia w okolicy Twojego domu, w razie zagrożenia atakiem zbrojnym?" 6 osób odpowiedziało twierdząco, a 36 osób udzieliło negatywnej odpowiedzi. Na pytanie drugie: „czy znasz adresy schronów w Kołobrzegu?" 4 osoby odpowiedziały: tak, natomiast 38 osób odpowiedziało: nie. (w Kołobrzegu znajdują się jedynie dwa schrony: przy ul. Unii Lubelskiej, mogący pomieścić 140 osób, jednak jego stan techniczny wymaga poprawy, oraz przy ul. Ratuszowej 13, czyli w piwnicach Urzędu Miasta Kołobrzeg, przeznaczony dla 70 osób). W odpowiedzi na trzecie pytanie: „czy potrafisz rozpoznać dźwiękowe sygnały alarmowe?" uzyskano najwięcej potwierdzających odpowiedzi, i było to 12 osób, 30 ankietowanych nie potrafi rozpoznać dźwiękowych sygnałów alarmowych. Autorka nie zdecydowała się zapytać o wiek ani status społeczny ankietowanych celowo, uznając sytuację zagrożenia atakiem zbrojnym, jako ogólnie zagrożenie dla populacji miasta Kołobrzeg, bez względu na wiek, status i stan wiedzy.

Wg raportu NIK wynika, że populacja miasta Kołobrzeg w roku 2023 wynosiła 40543 osób a dostępna liczba miejsc w budowlach ochronnych to 210 miejsc. W przypadku Kołobrzegu miejsce schronienia znajdzie zaledwie 0,52% osób[7]. Kołobrzeg nie jest odosobnionym miejscem w tak złej sytuacji stanu obrony cywilnej. Jak wynika z raportu NIK w ubiegłych latach Obroną Cywilną zarządzało 48 szefów i żaden z nich nie zabezpieczył żadnej budowli ochronnej w celu przystosowania do stanowiska kierowania obroną cywilną[8]. Z raportu PSP po inwentaryzacji budowli ochronnych wynika, że w Polsce jest 10622 – schronów i ukryć dla 1428369 obywateli, oznacza to, że schronienie znajdzie jedynie 3,78% populacji całego kraju. Do informacji publicznej

[7] Dane na podstawie inwentaryzacji budowli ochronnych w Kołobrzegu, przeprowadzonej przez PSP Kołobrzeg w ramach działań Komendy Głównej Straży Pożarnej do Raportu dotyczącego budowli ochronnych 2023.

[8] *W schronie się nie schronisz,* Raport Najwyższej Izby Kontroli z 13 marca 2024, https://www.nik.gov.pl/najnowsze-informacje-o-wynikach-kontroli/budowle-ochronne-miejsca-ukrycia.html, [dostęp: 27.04.2025].

podano skróconą wersję raportu, bez kluczowej informacji, że to nie PSP ponosi odpowiedzialność za stan obiektów, oraz ile osób znajdzie w nich schronienie podczas konfliktu o charakterze zbrojnym. Kontrola NIK ujawniła także, że dane w raporcie PSP są nierzetelne, ponieważ spisano również takie obiekty, które są dla ludności faktycznie niedostępne[9].

Miasto Kołobrzeg jest szczególnym miejscem ze względu na swoje walory turystyczne. Według danych GUS, w 2024 r. w miesiącach lipcu i sierpniu ze wszystkich miejscowości nadmorskich najwięcej noclegów turystom udzielono w Kołobrzegu i było to 967,8 tys., co stanowiło ponad 1/10 wszystkich noclegów udzielonych w obszarze nadmorskim. Z noclegów skorzystało 183,6 tys. osób. W przeliczeniu na 100 mieszkańców Kołobrzegu przypadło 423 turystów w czasie dwóch wakacyjnych miesięcy. Faktyczna ilość osób przebywających na terenie miasta, wzrasta więc 3,5 krotnie w okresie wakacji, a liczby te nie uwzględniają osób odwiedzających, którzy nie korzystają z noclegów w Kołobrzegu. Statystki GUS podają, że gmina wiejska Kołobrzeg udzieliła dodatkowych 390,5 tys. noclegów w lipcu i sierpniu 2024 r[10]. Należy wziąć pod uwagę z dużym prawdopodobieństwem, że te osoby również wielokrotnie przebywały na terenie miasta Kołobrzeg. Miasto Kołobrzeg, jest przykładem braku odpowiedniego przygotowania w zakresie ochrony cywilnej:

- brak infrastruktury schronowej: Kołobrzeg nie posiada w zasobach ochrony cywilnej wystarczającej ilości schronów lub miejsc ukrycia,
- większość obiektów nie jest utrzymywana w stanie gotowości, pochodzą z czasów PRL,
- w razie ataku zbrojnego tylko 0,52% ludności znajdzie schronienie, nie wliczając w to potencjalnej liczby turystów, którzy mogliby utrudnić ewakuacje mieszkańców,
- brak szkoleń dla ludności cywilnej w zakresie procedur ewakuacyjnych,
- niska wiedza mieszkańców na temat miejsc schronienia i sygnałów alarmowych,
- miasto nie posiada cyfrowego systemu ostrzegania mieszkańców, nie wykorzystuje żadnej aplikacji ani możliwości powiadamiania przez sms,

[9] Ibidem.

[10] *Turystyczne obiekty noclegowe na obszarach nadmorskich w lipcu i sierpniu 2024 r.,* Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2024.

ewentualne komunikaty ostrzegawcze i sygnały alarmowe zostaną przekazane przez środki masowego przekazu[11].

W przypadku ataku zbrojnego, a położenie geograficzne miasta każe brać taką ewentualność pod uwagę, bardzo prawdopodobne są wysokie straty w ludziach, chaos i panika wynikające z braku informacji i wystarczającej ilości miejsc schronienia z dużym prawdopodobieństwem uniemożliwią ewakuację mieszkańców.

Objawy paniki jako efekt nagłej sytuacji zagrożenia życia i zdrowia

Osoby, które doświadczą nagłej sytuacji zagrożenia życia odczują zalewający cały organizm głęboki niepokój, realną obawę o życie i zdrowie własne i bliskich, szczególnie tych, którzy są w innym miejscu, poczucie odrealnienia, trudności z oddychaniem. To pierwsze objawy paniki. W sytuacji ataku zbrojnego, panika dotknie nie tylko pojedyncze jednostki, ale także grupy. W definicji medycznej panika to intensywny atak lękowy, spowodowany impulsem zdarzenia lub powstały z niesprecyzowanej przyczyny. W znaczeniu społecznym, duże grupy, a nawet naród zaatakowanego państwa w wyniku paniki, tracą kontrolę nad sytuacją. Poczucie chaosu może być rzeczywiste lub wyobrażone, ale jest traumatyczne, ponieważ znika kontrola w znaczeniu poznawczym. Nowa rzeczywistość jest zaskakująca, nieprzewidywalna, niezrozumiała, ludzie nie potrafią przewidzieć dalszych skutków ani nie znają przyczyny danej sytuacji. Pojawia się potrzeba odzyskania kontroli. W nowej, groźnej rzeczywistości jednostka szuka informacji, które powiedzą co robić, aby uchronić się przed utratą życia i zdrowia. Informacja wyświetlona na ekranie telefonu komórkowego, że bateria jest wyczerpana, jest sygnałem pozytywnym, ponieważ rozwiązanie jest proste: wystarczy ponownie naładować baterię. Jednak, jeśli otrzymamy komunikat, o zbliżającej się przerwie w dostawie prądu, bez podania zakończenia przerwy, to wszyscy zaczną robić to samo: ładować baterie, w obawie, że nie zdążą naładować jej w pełni.

Kontrola nad sytuacją będzie znacznie obniżona, co spowoduje poczucie zbiorowego lęku, a nawet paniki. Społeczeństwo staje się wtedy słabe i podatne na dezinformację oraz kontrolę. Zaczyna działać mechanizm paniki,

[11] Starostwo Powiatowe w Kołobrzegu, Biuletyn Informacji Publicznej *System Ostrzegania i Alarmowania dla mieszańców miasta Kołobrzeg*, https://www.spkolobrzeg.finn.pl/bip-kod/27552961, [dostęp: 02.05.2025].

który pojawił się w organizmie człowieka, w czasach prehistorycznych. Wówczas panika i reakcja na sytuacje zagrożenia były życiem, albo śmiercią. Życie zależało od szybkości reakcji na bodźce, których nie było wiele. Obecnie ten mechanizm działa tak samo, jednak ilość negatywnych bodźców jest nieporównywalnie większa[12].

Międzynarodowa klasyfikacja chorób Classification of Diseases (ICD)[13], wskazuje na trzy podstawowe reakcje na sytuację ekstremalnie trudną: ostrą reakcję na stres, zaburzenie stresowe pourazowe, zaburzenie adaptacyjne. Objawy silnej reakcji na stres pojawią się w ciągu godziny od zadziałania czynnika stresogennego. W tych pierwszych chwilach osoba, która doświadczyła silnego zagrożenia życia i zdrowia odczuje oszołomienie, dezorientację, doświadczy ograniczonego pola świadomości i uwagi, problemów ze zrozumieniem informacji płynących z otoczenia, lęku przed brakiem pomocy, pustki, poczucia odcięcia od świata, znalezienia się w potrzasku, jej zachowanie może być irracjonalne, bezskuteczne, odrealnione.

W poczuciu zagubienia i bezsilności może mieć problem ze zrozumieniem komunikatów i zachować się w sposób nieprzewidywalny. Mogą pojawić się także problemy z oddychaniem, nagłym skokiem ciśnienia, uczuciem kołatania serca, drżenie ciała, niewyraźna mowa, suchość w ustach, wystąpienie nagłego potu, a nawet poczucie dławienia się czy wymioty. W późniejszym czasie w reakcji na silny stres pojawia się głębokie poczucie rozpaczy i beznadziei, płacz, smutek, niemożność snu i odpoczynku, bóle mięśni spowodowane długotrwałym ich napięciem, złość, agresja, poczucie braku kontroli nad ciałem. Jeżeli osoba zostanie ewakuowana z miejsca zdarzenia stosunkowo szybko, objawy powinny ustąpić w ciągu 8 godzin. Jeżeli pomoc nie nadejdzie szybko, a sytuacja stresowa będzie przedłużona, potrwa to nawet do 24godzin. U ofiar wojny w Ukrainie, objawy, szczególnie na tle psychicznym utrzymywały się nawet do 6 tygodni[14].

Włodzimierz Korsak, świadek wybuchu II Wojny Światowej, w momencie napaści miał 10 lat. To, czego doświadczył, opisał jako psychozę społeczną:

[12] T. Grzyb, *Panika – jak sobie z nią radzić w sytuacji wojny,* Uniwersytet SWPS, Wrocław 2022.

[13] System klasyfikacji chorób i problemów zdrowotnych opracowany przez Światową Organizację Zdrowia (WHO).

[14] A. Artych, *Reakcja emocjonalna w obliczu wojny,* Stowarzyszenie Pielęgniarki Cyfrowe, https://www.pielegniarkicyfrowe.pl, [dostęp: 28.04.2025].

„Psychoza była taka, że szpiedzy niemieccy wskazują, gdzie, co należy bombardować. Ludzie, którzy byli odziani w kurtki skórzane bądź płaszcze skórzane, bądź mężczyźni o dobrej konstrukcji, nie jacyś mali tylko wysocy, byli posądzani o szpiegostwo. Łapali ich, trzymali, dopóki żandarmeria czy policja ich nie zabrała i nie sprawdziła czy oni faktycznie są czy nie są szpiegami. Tak samo psychozą było budowanie zasieków. Wiadomo, że w zasieki, które były robione przez ludność cywilną, to czołg wjedzie tak, jak gdyby w pudełko kartonu wjechać samochodem. A ludzie wynosili meble, stare, dobre i taka hałda. Jak był pożar jakiegoś budynku straż pożarna nie mogła dojechać, bo były zasieki, ale psychoza była, że budujemy. Nie było ustalone, w których miejscach, no że w poprzek ulicy robimy, ktoś tam inicjatywę taką podjął, no i wszyscy to robili. Dlatego mówię, że psychoza bardzo łatwo się rozprzestrzenia, obojętnie kto jaki da sygnał tak się robi”[15].

Stan psychozy, którego doświadczył Włodzimierz Korsak, to z punku widzenia psychologii stan chwilowej utraty kontroli nad sobą i poddanie się wpływowi środowiska, w sytuacji nagłego, traumatycznego zdarzenia. To również brak prawidłowego analizowania rzeczywistości z powodu urojeń i zaburzeń racjonalnego myślenia. Często psychoza diagnozowana jest jako choroba psychiczna[16].

Julita Bergman, która w czasie ataku na World Trade Center w 2011 r. pracowała na 82 piętrze wieży północnej, przeżyła atak terrorystyczny na centrum także w 1993 r. Dzięki czemu, jej świadomość pozwoliła na szybką ocenę sytuacji. Jej pierwsze myśli skierowane były, ku odnalezieniu drogi ucieczki: „na schodach spotkałam Billy’ego i Roberta którzy pracowali na 85. piętrze, dwie kondygnacje niżej od miejsca, w które wbił się kadłub samolotu. Mówili, że czubek skrzydła walnął w ich biuro i opuszczenie go zajęło im pięć minut, bo nic nie było widać. Akurat, kiedy dotarliśmy do centrum handlowego z hukiem zawaliła się południowa wieża. Biegliśmy z Billym i Robertem, aż nagle potężny podmuch powalił nas na posadzkę. Robert wylądował na mnie. Czułam, że się duszę. Raptownie zapadła ciemność. Byłam gotowa na śmierć. Zaakceptowałam to, że umrę, choć nie byłam z tego powodu szczęśliwa. Modliłam się krótko do Pana Boga. Prosiłam, żeby przynajmniej dwaj młodsi mężczyźni, którzy mi pomagali przeżyli. Kilkanaście osób złapało się

[15] W. Korsak, *Archiwum Programu Historia Mówiona* pod red. M. Radek, Ośrodek „Brama Grodzka - Teatr NN” 2019 r.

[16] A. Grzywa, *Oblicza psychozy,* Wydawnictwo Czelej, Lublin 2005, s. 16-17.

wraz z nami za ręce usiłując się wydostać na zewnątrz. Pomogło nam pojawienie się strażaka z latarką. Wyszliśmy na skrzyżowaniu ulic Vesey i Chambers. Dotarcie tam zajęło nam godzinę i piętnaście minut. Wszystko było szare. Wyglądało jak krajobraz na księżycu. Przenieśli mnie stamtąd do pobliskiego szpitala Beekman. Nawdychałam się dymu i podali mi tam dużo tlenu i jakieś antydepresanty. Pielęgniarka zadzwoniła do mojego męża. Ponieważ mieszkam w New Jersey, a wszystkie mosty były zamknięte przenocowałam u koleżanki. Następnego dnia mąż zabrał mnie do domu" – wspomina ocalona[17].

Najczęściej w przypadku nagłej sytuacji kryzysowej spodziewamy się „masowej paniki", jednak osoby ocalałe z masowych sytuacji kryzysowych, relacjonują odczucie siły solidarności i więzi społecznych. Wzrasta znaczenie udzielania pomocy osobie znajdującej się obok, niezależnie od sytuacji kryzysowej. Pokazują to relacje osób, które przeżyły II Wojnę Światową, ataki z 11 września 2001 r., huragan Katrina w 2005 r., ataki terrorystyczne w Paryżu w 2015 r. i Brukseli w 2016 r., czy wybuch pandemii COVID-19 w 2020 r. Z relacji świadków wynika, że odczuwali nieodpartą potrzebę niesienia pomocy innym osobom, znajdującym się w tej samej sytuacji. Część badawcza psychologii zajmująca się zachowaniem tłumu, określa działanie jednostek w grupach.

Zaobserwowane reakcje jednostek są często inne, niż miałoby to miejsce w sytuacji, w której znalazłyby się tylko one. Oglądanie reakcji tłumu „przez lupę" stało się przedmiotem zainteresowania Gustava Le Bon[18], dzięki któremu pod koniec XIX i na początku XX wieku dziedzina ta zyskała znaczenie w świecie psychologii i socjologii. Gustav Le Bon uważał, że siła tłumu może wpłynąć na jednostkę w takim stopniu, iż straci ona samodzielne myślenie i stanie się podatna na wszelkie sugestie. Zmienność sugestii jest dynamiczna i zależy od intencji zgromadzenia, więc siła tłumu może być zarówno konstruktywna, jak i destrukcyjna. Koncepcja teorii społecznej mówi, że ludzie czerpią swoją tożsamość ze swojej przynależności do danej grupy społecznej,

[17] A. Dobrowolski *Ocalała z zamachu 11 września,* https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C944824%2Cocalala-z-zamachu-11-wrzesnia-od-razu-wiedzialam-ze-atak-terrorystyczny, Polska Agencja Prasowa PAP, [dostęp: 30.04.2025].

[18] Gustave Le Bon żył w latach 1841-1931. Francuski socjolog i psycholog w okresie renesansu. Z wykształcenia lekarz, z zmiłowania podróżnik i autor wielu prac z dziedziny archeologii i antropologii. Zasłynął z opisania koncepcji psychologii tłumu oraz wielu innych prac psychologicznych poświęconych rozwojowi zbiorowości w różnych ujęciach. https://antyksobieski.pl/en/18011.html, [dostęp: 30.04.2025].

a więc w tłumie tożsamość osobista maleje na rzecz tożsamości grupowej. Występujący często w tłumie efekt widza[19], czyli rozproszenie odpowiedzialności, pokazuje wahanie się przed udzieleniem pomocy, wierząc, że zrobi to ktoś inny. Psychologia tłumu wyjaśnia więc złożone interakcje między zachowaniem jednostki w grupie, samej grupy w kontekście dynamiki nagłych sytuacji oraz ich wpływu na wyniki zdarzeń[20].

Krwawa niedziela w Ukrainie

Mimo, że wojna w Ukrainie trwa od 3 lat, wielu obywateli ukraińskich nadal stara się żyć w ojczyźnie. Świadomi stałego zagrożenia, pozostają w swoich domach i starają się żyć „normalnie". Atak rakietowy na miasto Sumy w Ukrainie, który miał miejsce około godziny 10 rano w dniu 13 kwietnia 2025 r. i wielu Ukraińców zaskoczył podczas nabożeństwa Niedzieli Palmowej. Na Sumy spadły dwie rakiety balistyczne[21], wypełnione amunicją kasetową, czyli ostrymi odłamkami metalu, które mają za zadanie poranić ciało ofiary lub doprowadzić do rozczłonkowania. Broń ta została zaprojektowana w celu maksymalizacji ofiar w ludziach. W wyniku ataku zabitych zostało 34 osoby, w tym 2 dzieci, a 117 osób zostało rannych, w tym 15 dzieci[22]. W przestrzeni prasowej pojawiły się zdjęcia, na których widać leżące na ziemi ciała, płonące samochody i zniszczone budynki, oraz Ukraińców, którzy klęczą przy przykrytych ciałach swoich bliskich[23].

---

[19] Efekt widza: wraz ze wzrostem obserwatorów, spada ilość osób niosących pomoc (*bystander apathy*). Działa on w ten sposób, że obserwatorzy, widząc innych obserwatorów, doświadczają rozproszenia odpowiedzialności. https://psychosfera.net, [dostęp: 30.04.2025].

[20] Frantz, Cynthia McPherson *Psychologia tłumu* 2024 r. https://www.ebsco.com/research-starters/psychology/crowd-psychology, [dostęp: 30.04.2025].

[21] Rakiety balistyczna to grupa pocisków o napędzie rakietowym zasilanym paliwem stałym, ciekłym lub hybrydowym. Ich konstrukcja została przystosowana do profilu lotu jakim się poruszają, m. in. krzywej balistycznej. Posiadają wbudowany system nakierowania na cel bazujący na naprowadzaniu inercyjnym, astronawigacyjnym, komendowym bądź satelitarnym. Pokonują grawitację Ziemi, osiągając dolną granicę przestrzeni kosmicznej, lecąc z prędkością hiperdźwiękową, https://space24.pl/, [dostęp: 01.05.2025].

[22] Dane Państwowej Służby ds. Sytuacji Nadzwyczajnych Ukrainy dla Państwowej Agencji Prasowej PAP z dnia 13.04.2025 r.

[23] J. Junko, *Atak rakietowy Rosji na Ukrainę,* https://www.pap.pl/aktualnosci/atak-rakietowy-rosji-na-ukraine-wzrosla-liczba-zabitych, Polska Agencja Prasowa PAP, [dostęp: 01.05.2025].

Analizując doniesienia prasowe z tego tragicznego wydarzenia, autorka rozdziału nie znalazła wzmianki o wybuchu zbiorowej paniki. Przeciwnie, wiele artykułów donosi o heroicznych czynach, które ratowały ludzkie życie. 13-letni Kyryło Iliaszenko, który w chwili ataku podróżował ze swoją matką autobusem, zobaczył przez okno zakrwawioną i zszokowaną 76-letnią Ałłę Szyrtokałę, która szła obok. Próbował wysiąść z autobusu, ale drzwi były zablokowane. Wydostał się więc przez okno i otworzył je od zewnątrz. Uratował dzięki temu Ałłę i wielu pasażerów uwięzionych w autobusie. W innym przypadku na pomoc ruszyli goście kawiarni i po chwili sami zginęli zasypani gruzami. Dwie kobiety, udzielały pomocy rannym i zginęły w trakcie[24]. Po tych wydarzeniach mieszkańcy 20 tyś. miasta Sumy solidaryzują się w żałobie, nadal udzielając sobie wzajemnie wsparcia. Zachowanie tego młodego człowieka i wielu innych dorosłych osób to akt bohaterstwa czy wynik irracjonalnego zachowania, pod wpływem silnego stresora jakim był atak rakietowy? W atakach z 11 września 2001 r. w Stanach Zjednoczonych podczas udzielania ratunku innym, zginęło czterystu trzech nowojorskich strażaków i policjantów, oraz wielu cywili. Ludzie ratowali siebie nawzajem.

Każda pomoc innym nazywa się zachowaniem prospołecznym, ale zazwyczaj u ludzi jest ono poprzedzone chęcią otrzymania czegoś dla siebie, choćby uznania. W sytuacji napaści zbrojnej, ta potrzeba zanika i kosztem własnego życia ludzie są gotowi ratować innych. To zachowanie nazywamy altruizmem[25]. Altruizm to kierowanie się w swym postępowaniu dobrem innych, gotowość do poświęceń[26]. Jest to bezinteresowna troska o drugiego człowieka, znajdującego się w potrzebie. Altruizm w trakcie napaści zbrojnej ma miejsce „tu i teraz" i to bez względu na warunki i okoliczności, następuje w bezpośrednim kontakcie z osobą potrzebującą. Altruizm jest wynikiem percepcji, tak samo jak poddanie się „efektowi widza".

[24] G. Mamonova, *To było podłe. Uderzyli w serce Sum***,** https://oko.press/sumy-po-rosyjskim-ataku, Polska Agencja Prasowa SA OKO Press, [dostęp: 01.05.2025].

[25] A. Dymanus-Gaudyn, *Dlaczego ludzie pomagają?* https://psychologia-spoleczna.pl/aktualnosci/1935-dlaczego-ludzie-pomagaja.html, [dostęp: 01.05.2025].

[26] Słownik Języka Polskiego PWN, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.

Percepcja

Psychologia definiuje percepcję jako zachodzące w człowieku procesy zmysłowe, które interpretują informacje przychodzącą od zmysłów, oraz inne bodźce pochodzące ze świata zewnętrznego, do umysłu. Przetworzenie przez percepcję tych danych pozwala podjąć decyzję, a następnie zainicjować akcję lub reakcję na otoczenie i „bieg zdarzeń". Jest to model podejmowania decyzji OODA, czyli: Obserwacja → Orientacja → Decyzja → Akcja. 13-letni ukraiński bohater Kyryło Iliaszenko zaobserwował kobietę, zorientował się, że jest ranna, zdecydował się jej pomóc i wyskoczył przez okno autobusu. U tego młodego człowieka zadziałało sensorium, za pomocą którego pobrał i przetworzył dane zmysłowe. Sensorium to komplet wszystkich zmysłów i połączeń nerwowych, które powiadomiło go o istnieniu człowieka w zagrożeniu życia. Sensorium można rozwijać przez trening poznawczy, przy użyciu lornetek, radarów, mikroskopów, ale w przypadku ofiar wojny sensorium wyczula zmysły na obserwowanie i interpretowanie zagrożenia. Dzięki niemu człowiek pod ostrzałem rakietowym podejmuje decyzję: zostać czy uciekać. Faza procesu przetwarzania informacji w ekstremalnych warunkach ulega znacznemu przyspieszeniu, ponieważ nie ma potrzeby oglądania sytuacji z różnych punktów widzenia. W warunkach poczucia bezpieczeństwa ciągle podlegamy potencjalnym błędom poznawczym z powodu selektywnej percepcji, ale w sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia, percepcja człowieka jest precyzyjna i pozwala jedynie na pozostanie lub uciekanie z miejsca zdarzenia. Zarówno jak ludzie, tak zwierzęta wykorzystują sensorium do przetrwania (przejście w stan homeostazy). W przypadku ludzi w warunkach pokoju sensorium sprawia, że budujemy cywilizacje i tworzymy społeczności. W sytuacji ataku, o podjęciu działania decyduje przekonanie, że wysiłek przyniesie zamierzony cel, np. ocalenie życia. Jeżeli jednostka nie doświadczy psychozy lub ataku paniki, podjęte przez nią altruistyczne działanie w wyniku percepcji, która otrzymała i przetworzyła prawidłowo informacje dzięki sensorium, jest w stanie ocalić życie i zdrowie osobom pozostającym w sytuacji zagrożenia życia wynikającej z tego samego czynnika, przy jednoczesnym narażeniu własnego. Istnieje także pojęcie świadomości sytuacyjnej, czyli orientacji w dynamicznej sytuacji, pozwalającej na skuteczną reakcję.

Jest to ocena własnej przewagi lub słabości, na podstawie której można podjąć skuteczne działanie. Osoba w podeszłym wieku, z ograniczoną

mobilnością, z dużym prawdopodobieństwem nie ruszy na pomoc osobom zasypanym gruzem zbombardowanego budynku, a znajdując się w subiektywnie bezpieczniejszym miejscu podejmie próbę utrzymania homeostazy[27]. Należy założyć, że ludzie w obliczu nagłego zdarzenia, są na nie całkowicie nieprzygotowani. Odczuwają lęk, przed utratą zdrowa i życia. Mają poczucie bezradności z powodu braku instrumentów do odzyskania kontroli nad sytuacją. Brak przygotowania na atak wroga dla ludności cywilnej jest naturalny. Większość z nas nie ma przekonania o tym, że wojna wybuchnie w Polsce, mimo wiedzy, że toczy się tuż za naszą wschodnią granicą, a Rosja jest do nas wrogo nastawiona. Nie ulegamy więc psychozie ani panice. Nie odczuwamy również lęku, który wywołuje „zamrożenie". Można więc wysunąć wniosek, że percepcja przeciętnego Polaka, nie pobiera z otoczenia informacji o zagrożeniu, ponieważ takie realnie nie występuje bezpośrednio. Czy poczucie bezpieczeństwa jest więc powodem, dla którego mieszkańcy Kołobrzegu nie czują potrzeby edukacji na temat miejsc schronień, a sam ratusz również wykazuje w tym temacie niewielką aktywność? Zdaniem autorki, można wysunąć wnioski, że zarówno Kołobrzeżanie, jak i w większości Polacy, a także cudzoziemcy mieszkający w Polsce, mają wysokie poczucie bezpieczeństwa. Historia I czy II Wojny Światowej wydaje się odległa, tak samo jak wizja ataku zbrojnego we współczesnym świecie.

Potrzeba poczucia bezpieczeństwa jest drugą w hierarchii potrzeb ludzkich. Jest fundamentalna. Poczucie bezpieczeństwa a bycie bezpiecznym mogą być dwiema odrębnymi kwestiami. Istnieje także wiele definicji tego pojęcia, a każdy człowiek może stworzyć własną, ze względu na subiektywizm zjawiska. Nagła utrata zarówno poczucia bezpieczeństwa, jak i faktycznie bezpieczeństwa, wyzwala w człowieku różne reakcje, a żadna z nich nie jest prawidłowa lub nieprawidłowa, ponieważ każda jednostka jest wyposażona w inne mechanizmy, doświadczenia i narzędzie radzenia sobie w tak ekstremalnej sytuacji zagrożenie życia. XXI wiek nie jest wyjątkowy pod względem wojny czy wystąpienia pandemii. Historia pokazuje, że wojna jest obecna od zarania dziejów, a pandemie występują średnio co jeden wiek, przynajmniej od XIV w. n.e. Zagrożenia są stałym zjawiskiem, ale w odczuciu każdego pokolenia mogą być nagłe.

[27] P. Plebaniak, *Sun Zi i jego Sztuka wojny Filozofia i praktyka oddziaływania na bieg zdarzeń,* MT Biznes, Warszawa 2023, s. 1-12.

Czas pokoju w rzeczywistości nie jest wartością daną ludzkości na zawsze, ale w odczuciu jednego pokolenia może być czymś niezbywalnym. Wnioski płynące z literatury, doniesień prasowych i własnego doświadczenia autorki mówią, że każdy człowiek ma własne, subiektywne odczucie tego co jest dla niego zagrożeniem. Dokonuje indywidualnej oceny tego co widzi, słyszy i czuje i ocenia w sposób subiektywny szanse na przetrwanie i powodzenie podejmowanej akcji, ponieważ każdy człowiek wykazuje inną wrażliwości i podatność na działanie ekstremalnych sytuacji. Choć atak zbrojny jest bezspornym czynnikiem zagrażającym człowiekowi, i tak jego reakcja będzie indywidulana, nawet mimo wielu innych osób reagujących podobnie. Oznacza to jedynie to, że wrażliwość tych osób jest podobna. Altruiści odpowiednio do sytuacji przeciwstawią się często własnej percepcji i mimo zagrożenia życia ruszają na pomoc, nie oczekując nic w zamian. Często ich zachowanie jest irracjonalne jak w przypadku psychozy, ale zgoła odwrotne do paniki. Potrzeba odzyskania kontroli nad sytuacją, która pojawiła się nagle jak atak rakietowy jest silniejsza niż racjonalne myślenie i tylko słabości ograniczają człowieka w działaniu. Słabości natury fizycznej: starość lub psychicznej: reakcja na stres w postaci „zamrożenia".

Możemy więc mówić o dwóch kategoriach reakcji przyczynowo – skutkowej. Po pierwsze przyczyny wewnętrzne, które mają swoje źródła w człowieku, wykreowane doświadczeniem życiowym i charakterem, oraz zewnętrzne, pochodzące spoza świata wewnętrznego, które są wynikiem okoliczności, niejako są przymusem, ale podparte percepcją i wiedzą. Osoby żyjące w strefie konfliktu, będące pod wpływem stałego zagrożenia, nabywają doświadczenia, które zmienia ich percepcję z narzędzia pozwalającego na spokojną analizę otoczenia na oręż „super bohatera", który staje się liderem akcji ratunkowej wprowadzając poczucie kontroli. Cechy ludzkie, które determinują ostrożne zachowania, jak płeć, wiek, status społeczny, poziom wiedzy i świadomości, to czynniki wpływające na ocenę zagrożenia i swoich szans na przetrwanie. Ocena jest subiektywna, tak samo jak poczucie bezpieczeństwa.

Podsumowanie

Stworzenie bezpiecznego państwa czy miasta to nie to samo co stworzenie sprawnego państwa czy miasta. Można przygotować społeczeństwo na różne zagrożenia przez edukację i profilaktykę, oraz stworzenie warunków do przetrwania, czyli schronów i miejsc ukrycia. Ludzie reagują różnie na

ekstremalne zdarzenia, których nie mogą kontrolować, ale należy zwiększać świadomość oraz wiedzę praktyczną w społeczeństwie, co ustawowo jest obowiązkiem samorządów. Systemy zarządzania bezpieczeństwem mają większe szanse zadziałać prawidłowo na każdym poziomie, od wczesnego ostrzegania po ewakuację, jeśli ludzie nie ulegną panice i będą prawidłowo interpretować komunikaty.

Literatura

1. Artych A., *Reakcja emocjonalna w obliczu wojny,* Stowarzyszenie Pielęgniarki Cyfrowe.
2. *Bądź gotowy! Poradnik na czas wojny i kryzysu,* Rządowe Centrum Bezpieczeństwa 2022.
3. Dobrowolski A., *Ocalała z zamachu 11 września,* Państwowa Agencja Prasowa PAP.
4. Dymanus-Gaudyn A., *Dlaczego ludzie pomagają?* www.psychologia-spoleczna.pl
5. Grzyb T., *Panika – jak sobie z nią radzić w sytuacji wojny* Uniwersytet SWPS Wrocław 2022.
6. Grzywa A., *Oblicza psychozy* Wydawnictwo Czelej, Lublin 2005.
7. Junko J. *Atak rakietowy Rosji na Ukrainę,* Państwowa Agencja Prasowa PAP.
8. Korsak W. *Archiwum Programu Historia Mówiona* pod red. M. Radek, Ośrodek „Brama Grodzka - Teatr NN", 2019.
9. McPherson F. C., *Psychologia tłumu,* 2024.
10. Mamonova G., *To było podłe. Uderzyli w serce Sum,* Polska Agencja Prasowa SA OKO Press.
11. Plebaniak P., *Sun Zi i jego Sztuka wojny Filozofia i praktyka oddziaływania na bieg zdarzeń*. MT Biznes, Warszawa 2023.
12. *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2023 r.,* Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2023.
13. *Raport dotyczący budowli ochronnych 2023,* Komenda Główna Straży Pożarnej, Warszawa 2023.
14. Raport PSP Kołobrzeg w ramach działań Komendy Głównej Straży Pożarnej do Raportu dotyczącego budowli ochronnych 2023.
15. Słownik Języka Polskiego PWN, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
16. *System Ostrzegania i Alarmowania dla mieszańców miasta Kołobrzeg,* Starostwo Powiatowe w Kołobrzegu, Biuletyn Informacji Publicznej.
17. *System klasyfikacji chorób i problemów zdrowotnych,* Światowa Organizację Zdrowia (WHO).
18. *Turystyczne obiekty noclegowe na obszarach nadmorskich w lipcu i sierpniu 2024 r.,* Główny Urząd Statystyczny.
19. Ustawa o ochronie ludności i obronie cywilnej z dnia 05.12.2024 r. Dz. U. 2024 poz. 1907.
20. *W schronie się nie schronisz,* Raport NIK, 13 marca 2024.